

**Sammanfattning av temaenkäten om
understödsprogrammet för äldres
välbefinnande**

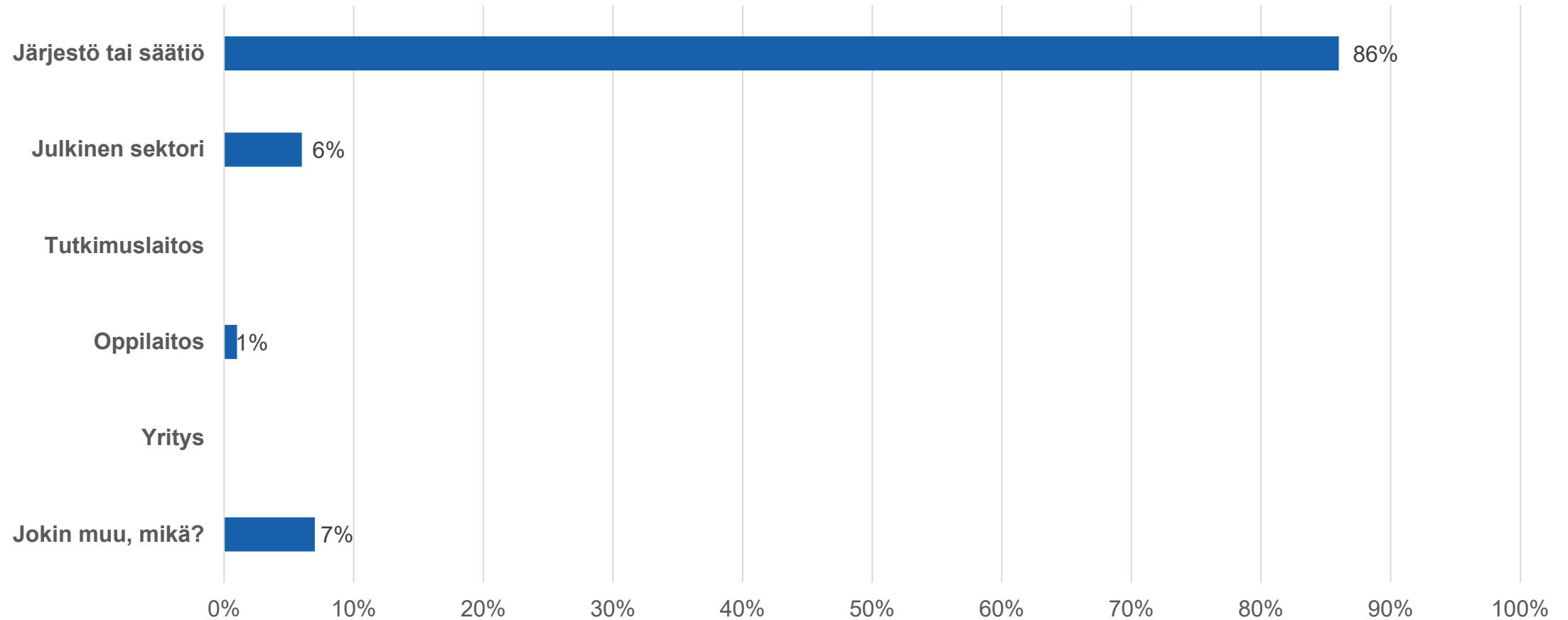
Den 21 december 2023

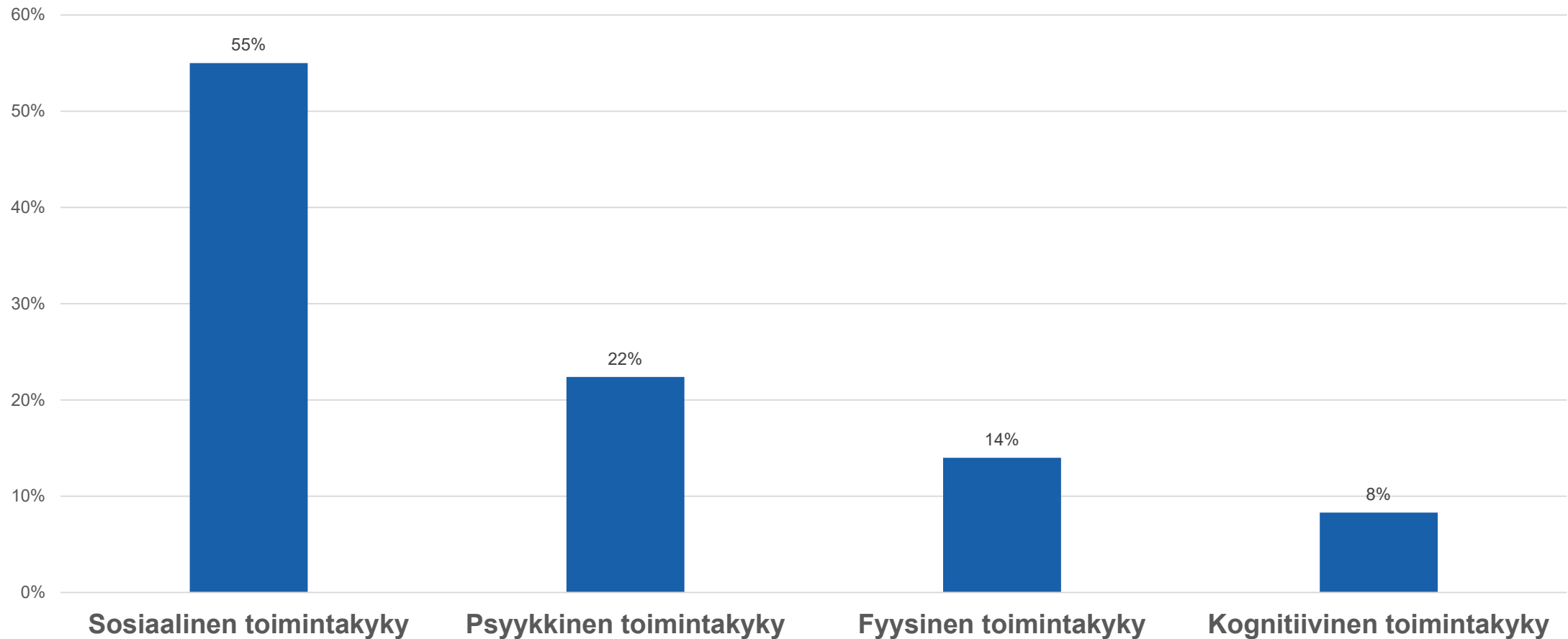
Grundläggande uppgifter om enkäten

- Enkäten var öppen 15 november–5 december 2023.
- Information om enkäten gavs på STEAs webbsida, i sociala medier och i STEAs nyhetsbrev
- Sammanlagt fick vi 265
- Största delen (86%) av respondenterna representerade en organisation eller stiftelse
- Enkäten besvarades anonymt
- Frågorna var inte obligatoriska, men de olika frågorna besvarades väl
  - Flest svar inkom på flervalsfrågor (n = 261, n = 264)
  - Minst svar inkom på den öppna frågan om framtiden (n = 231)

Respondenter (N = 263)

Vilken dimensioner av funktionsförmågan bör man fästa särskild uppmärksamhet vid i programmet? (N = 264)

Funktionsförmågans dimensioner är kopplade till varandra

- I många öppna svar nämndes minst två dimensioner av funktionsförmågan som har samband med varandra.
  - ”Sociala relationer, socialt stöd och social aktivitet är också kopplade till fysisk och psykisk funktionsförmåga.”
  - ” Alla former av funktionsförmåga borde stödjas, men om man stödjer den kognitiva funktionsförmågan så borde även den fysiska, psykiska och sociala funktionsförmågan omfattas, då individen själv kan hålla kvar sin omdömesförmåga.”
- Utifrån de öppna svaren anses det viktigt att beakta den övergripande välfärden och livskvaliteten. Livskvaliteten ansågs förutsätta att flera dimensioner av funktionsförmågan beaktas och att ett holistiskt tillvägagångssätt tillämpas.
  - ”Funktionsförmåga är ett mångdimensionellt fenomen som bör granskas som en helhet. Vid sidan av funktionsförmågan bör man också identifiera aktörskap som har olika dimensioner i anslutning till funktionsförmåga. Till exempel vad en människa vill, kan, förmår, hinner osv. Funktionsförmågan fungerar som en av bakgrundsfaktorerna och delområdena i dessa frågor (till exempel vad människan förmår). Funktionsförmågans olika dimensioner är kopplade till varandra, miljön, hälsotillståndet och de individuella egenskaperna. De kan och bör egentligen inte skiljas åt. Detta gäller särskilt äldre människor.”

Motivering till valet av social funktionsförmåga

- Över hälften (55%) av respondenterna anser att man i understödsprogrammet bör fästa särskild uppmärksamhet vid dimensionen av den sociala funktionsförmågan.
- I motiveringarna till den sociala funktionsförmågan betonades särskilt den ensamhet som äldre upplever.
  - ”Ensamhet och brist på sociala kontakter bland äldre är ett stort problem i vårt samhälle. Detta gäller ensamboende men också närståendevårdare i närståendevårdssituationer, då kommunikationsfärdigheterna hos den som behöver vård försämras och vårdsituationen är bindande.”
- Organisationerna anses ha goda förutsättningar att genom sin verksamhet påverka den sociala välfärden och minska ensamheten.
  - ”Social funktionsförmåga är en viktig aspekt med tanke på den övergripande funktionsförmågan och en aspekt som just organisationerna har goda förutsättningar att påverka.”
- På basis av de öppna svaren är de mest centrala utmaningarna vad gäller den sociala funktionsförmågan ensamhet, nedsatt psykiskt välbefinnande samt brist på delaktighet och meningsfull sysselsättning.. Främjandet av den sociala funktionsförmågan anses stödja både den fysiska, psykiska och kognitiva funktionsförmågan.
  - ”Det finns allt fler signaler om ensamhet, brist på möjligheter till delaktighet och påverkan, marginalisering och behovet av att stärka psykiskt välbefinnande och resurser både genom individuell verksamhet och gruppverksamhet.”

Motivering till valet av psykisk funktionsförmåga

- Ungefär en fjärdedel (23%) av respondenterna ansåg att särskild uppmärksamhet bör fästas vid psykiskt välbefinnande.
- Enligt de öppna svaren har man fäst mindre uppmärksamhet vid äldres psykiska välbefinnande och psykiska hälsa såväl inom den offentliga sektorn som i organisationernas verksamhet.
  - ”Välfärdsområdena satsar redan på den fysiska funktionsförmågan och det finns också relativt bra alternativ för att stödja den sociala funktionsförmågan. Stödet för den psykiska funktionsförmågan är för närvarande ringa och svårast att få. Den stöder också kognitiv funktionsförmåga.”
- I motiveringen framfördes positiv psykisk hälsa samt resurs- och lösningsorientering.
  - ”Att fästa uppmärksamhet vid den psykiska funktionsförmågan hjälper att klara av motgångar, möta förändringar och klara vardagen. Det stärker också de äldres resurser och livskompetens. Detta perspektiv bidrar till att lyfta fram betydelsen av de äldres livserfarenhet och resurser. Och bidrar också till att stärka den positiva synen på åldrandet.”

Motivering till valet av fysisk funktionsförmåga

- Enligt respondenterna gör den fysiska funktionsförmågan det möjligt att bo hemma, sköta ärenden självständigt och delta i verksamhet utanför hemmet.
  - ”Man klarar sig inte hemma om man inte har fysisk funktionsförmåga.”
  - ”Nedsatt fysisk funktionsförmåga är den näst vanligaste orsaken till att man övergår till hemvårdstjänster. Att sörja för rörelseförmågan gör det möjligt att vara självständig (leva ett eget liv, delta i meningsfull verksamhet, sköta sina egna angelägenheter). Rörligheten stöder också starkt den psykiska, kognitiva och sociala funktionsförmågan.”
- Det konstateras att satsningar på den fysiska funktionsförmågan minskar kostnaderna för social- och hälsovården och främjar livskvaliteten för äldre.
  - ”Det är lättare för äldre att hamna på anstaltsvård om den fysiska funktionsförmågan inte är i skick. Med motion bevaras den fysiska funktionsförmågan en längre tid och psykiska sjukdomar, t.ex. minnessjukdomar, förebyggs samtidigt.”
- I svaren betonades motion och idrott, men också betydelsen av ett gott näringstillstånd för funktionsförmågan lyftes fram.

Motivering till valet av kognitiv funktionsförmåga

- Enligt respondenterna har den kognitiva funktionsförmågan fått mindre uppmärksamhet.
  - ”De äldres kunskap om upprätthållande/stödjande av den egna kognitiva funktionsförmågan är liten jämfört med andra delområden av funktionsförmågan.”
- Det är viktigt att förebygga minnessjukdomar, eftersom minnessjukdomar redan nu är vanliga och det finns utmaningar när det gäller tillgången till tjänster för personer med minnessjukdomar.
  - ”Antalet personer med minnessjukdomar ökar snabbt och förebyggandet har också stor ekonomisk och samhällelig betydelse.”

Vilka möjligheter har organisationerna att stödja äldres boende hemma med beaktande av de lagstadgade tjänster som hör till äldre (1/3)?

- Organisationerna har utifrån de öppna svaren goda möjligheter att stödja äldres möjligheter att bo hemma och komplettera de lagstadgade tjänsterna till exempel genom uppsökande och förankrat arbete, mötande verksamhet samt kamratstöd och frivilligverksamhet.
  - ”Jag ser många möjligheter att komplettera och stödja de lagstadgade tjänsterna med det stöd och den hjälp som organisationerna erbjuder. Organisationernas uppsökande arbete riktas till äldre i en utmanande ställning som helt står utanför den offentliga servicen eller får otillräcklig service i förhållande till sina egna behov. Det kan också vara fråga om till exempel stöd som minskar ensamhet och otrygghet och som inte finns i tillräcklig utsträckning i hemvårdstjänsterna eller som inte riktas rätt.”
- Organisationernas roll fokuserar enligt de öppna svaren på förebyggande verksamhet, upprätthållande av de äldres funktionsförmåga och stödjande av närståendevårdarnas ork. Som organisationernas uppgift nämndes också hänvisning till och information om offentliga tjänster.
  - ”Otroligt många möjligheter att stödja äldre som befinner sig i olika situationer. I synnerhet de förebyggande tjänsterna och de tjänster som stöder funktionsförmågan är viktiga och också viktiga med tanke på samhällsekonomin, vilket särskilt nu bör uppmärksammas ytterligare.”

Vilka möjligheter har organisationerna att stödja äldres boende hemma med beaktande av de lagstadgade tjänster som hör till äldre (2/3)?

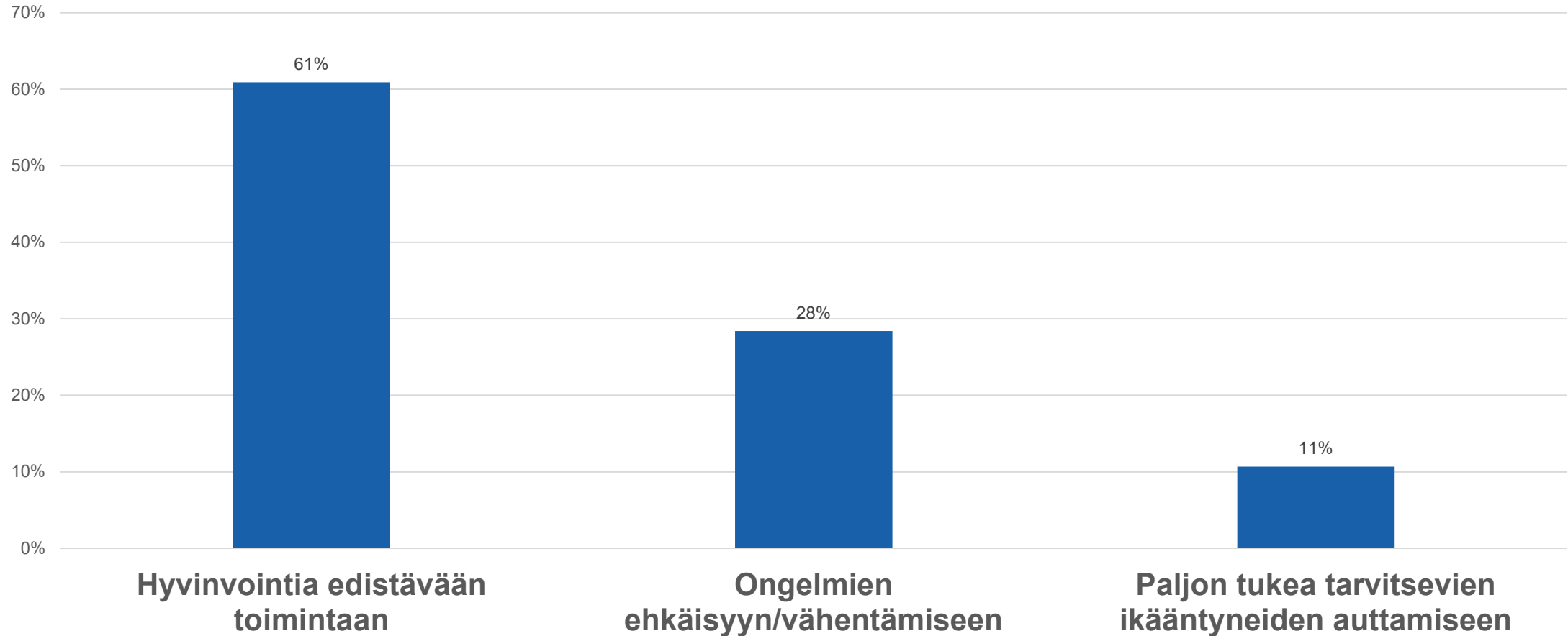
- Styrkor i organisationsverksamhet är bl.a. beaktande av individuella behov, flexibilitet, smidighet och snabb reaktionsförmåga samt ett övergripande förhållningssätt i förhållande till lagstadgade tjänster. Organisationerna har enligt de öppna svaren goda förutsättningar att stödja och upprätthålla funktionsförmågan i synnerhet hos sådana äldre som av en eller annan orsak inte har möjlighet att få tillgång till offentliga tjänster.
  - ”Jämfört med den offentliga sektorn (som producerar de lagstadgade tjänsterna) kan organisationer göra saker och ting mycket mera flexibelt, snabbare samt genom att lyssna på kunderna. I synnerhet mötessituationer, där man individuellt kan gå igenom äldres vardag, är till stort stöd, och i dessa situationer kan man söka och kartlägga all verksamhet som är tillgänglig för äldre.”

Vilka möjligheter har organisationerna att stödja äldres boende hemma med beaktande av de lagstadgade tjänster som hör till äldre (3/3)?

- Som faktorer som möjliggör organisationernas verksamhet nämndes tillräckliga ekonomiska resurser och ett fungerande samarbete med offentliga tjänster. Enligt svaren utmanar minskad finansiering av välfärdsområdenas förebyggande verksamhet och osäkerheten om framtiden också organisationernas möjligheter att stödja möjligheterna att bo hemma.
  - ”Organisationerna ska skapa fungerande kontakter med aktörer som producerar lagstadgade tjänster. Stödet för att bo hemma är förenat med många olika element. Genom att arbeta sida vid sida, i samarbete och med kännedom om gränserna för den egna verksamheten lyckas man med detta.”
- Organisationerna ansågs delvis också sköta det arbete som den offentliga sektorn ansvarar för, eftersom äldre som bor hemma befinner sig i en allt svårare situation och är i sämre skick på grund av bristfällig tillgång till lagstadgade tjänster.

Hurdan verksamhet bör programmet rikta sig till? (N = 261)

Inriktning av understödsprogrammet (1/2)

- Fokus på verksamhet som främjar välbefinnande motiverades oftast med att man på detta sätt också kan förebygga och minska problem. Verksamhet som främjar välbefinnande beskrivs som långsiktigt arbete och att man genom att satsa på det också kan påverka framtida servicebehov.
  - ”Alla äldre har fortfarande välbefinnande kvar. Det måste stödjas för att välbefinnandet ska bli bättre eller förbli oförändrat. Genom denna verksamhet kan man förebygga uppkomsten av problem i framtiden och antalet äldre som behöver mycket stöd minskar eller senareläggs.”
- I de öppna svaren betonades det mänskliga och ekonomiska perspektivet i främjandet av välbefinnande.
- Verksamhet som främjar välbefinnande beskrivs som övergripande, positiv och resursskapande. Med hjälp av den främjande verksamheten kan man nå många olika grupper av äldre, även de som befinner sig i en utmanande ställning.
  - ”Jag ser denna verksamhet som främjar välbefinnande så att den omfattar såväl förebyggande/minskning av problem som upptäckande och stärkande av resurser.”
- Verksamhet som främjar välbefinnande ansågs å ena sidan vara karakteristisk för organisationer, men å andra sidan beskrevs det att den främjande verksamheten inte utförs i tillräcklig utsträckning och att verksamheten löper risk att stanna ”inte på någons område”. Också betydelsen av samarbete mellan olika aktörer lyftes fram.
  - ”Verksamhet som främjar välbefinnande, i synnerhet nu efter social- och hälsovårdsreformen, hamnar i skymundan då fokus är på de lagstadgade tjänsterna. Kommunerna och städerna deltar inte nödvändigtvis i denna verksamhet, även om kommunerna också bär ansvar för att främja välbefinnande.”

Inriktning av understödsprogrammet (2/2)

- I motiveringen till valet av förebyggande verksamhet lyftes bland annat fram missbruksproblem och psykiska problem samt ensamhet.
  - ”Vi behöver absolut förebyggande tjänster. Man bör sträva efter att förebygga uppkomsten av problem redan i ett tidigt skede. Som ett bra exempel missbruksproblem och psykiska problem för äldre: vi har en enorm mängd goda verksamhetsmodeller ur ett förebyggande perspektiv. Införandet av dem bör stödjas mer. Organisationerna kan stöda välfärdsområdena där de behöver stöd och hjälp (jfr kostnadseffektivitet, win-win-situation).”
- Ansvar för tjänster och omsorg för dem som behöver mycket stöd ansågs ligga hos det offentliga servicesystemet, men det konstaterades också att man genom organisationsverksamhet kan nå de äldre personer som den offentliga sektorn inte når. Som målgrupper nämndes bl.a. sådana som behöver mycket stöd och som inte har anhöriga, minnessjuka som bor ensamma samt närstående vårdare.
  - ”En utmaning inom äldreomsorgen är att hjälpen och stödet inte når de äldre som allra mest behöver hjälp och stöd för att klara av de dagliga sysslorna och kunna leva ett gott och människovärdigt liv. När kriterierna för att få vård dygnet runt har skärpts, har det inneburit att det i det egna hemmet bor äldre som är i sämre skick än tidigare och som inte nödvändigtvis längre har resurser eller förmåga att söka och kräva tillräckligt med stöd och hjälp.”

Vilka nuvarande utmaningar skulle ett tidsbegränsat program kunna lösa? (1/2)

- I svaren framhävs den ensamhet som äldre upplever. Vid sidan av ensamhet lyfter man fram andra dimensioner av hälsa och funktionsförmåga, i synnerhet psykiskt välmående och psykiska problem. Ensamhet förknippas också med upplevelser av otrygghet.
  - ”Ensamhet är det vanligaste problemet inom äldreomsorgen och en utmaning som är svår att lösa med hjälp av servicesystemet. Samtidigt förväntas äldre bo hemma längre än tidigare och tröskeln för att få vård dygnet runt höjs. Även denna utveckling ökar de äldres upplevelser av otrygghet och ensamhet, när man i hemmet måste klara sig trots hög ålder och dålig kondition.”
  - ”Den utbredda ensamheten är en aktuell utmaning som kunde lösas genom ett tidsbundet understödsprogram. Inom programmet kunde man understöda projekt som skapar modeller för hur man kan öka ensamboende äldre personers sociala kontakter och sociala stimulans.”
- Som utmaningar lyfts också fram bl.a. ojämlikhet, utmaningar som anknyter till närståendevårdarnas ork, ökade minnessjukdomar, de många livsförändringar som åldrandet medför och digitaliseringen av tjänster.
  - ”Det är viktigt att de närstående/närståendevårdarna orkar och att det finns stöd för dem. Det är en förutsättning för att äldre ska kunna bo hemma. Särskilt sårbara är de äldre som inte har anhöriga som stöd.”

Vilka nuvarande utmaningar skulle ett tidsbegränsat program kunna lösa? (2/2)

- Det önskas att understödsprogrammet tar avstånd från ett talesätt där äldre utmålas som en belastning och som ett problem. Dessutom lyfter man i svaren fram bland annat de äldres mångfald och behovet av äldrevänliga boendemiljöer.
  - ”Programmet kan bidra med lösningar för att 1) stärka de äldres positiva psykiska hälsa/psykiska välbefinnande och psykiska färdigheter (stärkande), 2) stärka resiliensen (motståndskraft) hos äldre som möter förändringssituationer samt 3) ur ett bredare positivt perspektiv ändra den offentliga bilden och diskussionen om äldre och åldrande samt undanröja diskriminerande praxis (undanröjande av åldersdiskriminering och säkerställande av likabehandling).”
- I svaren framhävs vikten av sektorsövergripande samarbete för att de äldre ska nås och få tillgång till de funktioner och tjänster som de behöver. Dessutom kan organisationernas verksamhet minska den så kallade störningsefterfrågan och belastningen på social- och hälsovården.
  - ”Välfärdsområdena står för närvarande inför stora utmaningar och utvecklingsuppgifter. Samarbetet med tredje sektorn är ännu under utveckling. Målet är att främja äldres välbefinnande genom ett smidigt nätverkssamarbete åtminstone regionalt. Kunden övergår flexibelt från en yrkesutbildad person till en annan, med fokus på varifrån han eller hon får det bästa stödet i sin situation.”

Den åldrande befolkningens framtida möjligheter och utmaningar (1/2)

- I svaren om framtiden upprepades i någon mån samma teman (bl.a. ensamhet, psykiskt välbefinnande och stöd för att bo hemma) som i svaren på de tidigare frågorna i enkäten.
- När det gäller framtiden ansågs det viktigt att främja ett åldersvänligt samhälle. I detta sammanhang lyftes bland annat fram de äldres aktiva roll, ett bättre utnyttjande av de äldres egna resurser och framhäandet av betydelsen av livet. Till äldrevänlighet hör också att utveckla äldrevänligt boende och boendemiljöer där man utöver trygghet också beaktar gemenskap.
  - "Man bör öka äldre personers upplevelse av att de inte är för gamla för att vara aktörer, att de har något att bidra med till samhället."
  - "Att göra den äldre befolkningen mer delaktig i samhället. Nu finns det knappt någon åldersvänlighet."

Den åldrande befolkningens framtida möjligheter och utmaningar (2/2)

- När det gäller framtiden är också frågor som gäller digitalisering och teknik viktiga. I svaren lyftes det fram teknikens möjligheter och vikten av att främja digital delaktighet, men också möjligheten till alternativa tjänster.
  - ”I framtiden kan äldre personer få stöd för att utnyttja avancerad teknik, såsom olika hälso- och sjukvårdsappar, distanstjänster och smartanordningar som förbättrar livskvaliteten, självständigheten och hälsoövervakningen. Utbildning och delaktighet hjälper äldre att hålla sig uppdaterade bland annat i den digitala världen och möjliggör kontinuerligt lärande. Dessutom kan man genom att stöda äldres delaktighet i samhället främja ett aktivt och meningsfullt liv.”
  - ”Digitaliseringen ersätts med alternativa tjänster och förebyggande av ensamhet och utslagning bland äldre.”
- I svaren lyftes också fram vikten av verksamhet som förutser åldrande samt vikten av att upprätthålla en övergripande välfärd och funktionsförmåga. Mångfalden och heterogeniteten bland äldre bör beaktas också i funktioner och tjänster.
  - ”Mångsidigare verksamhet som främjar välbefinnandet, så att varje äldre person hittar något som passar honom eller henne trots ekonomiska omständigheter eller tillgänglighetsproblem.”

Centrala iakttagelser från enkäten

- I svaren betonas de äldres psykosociala funktionsförmåga och i synnerhet de äldres ensamhet och psykiska välbefinnande.
- Största delen av respondenterna valde främjande eller förebyggande verksamhet. Då kan man nå en mångfasetterad grupp äldre. I de öppna svaren betonades dessutom det mänskliga och ekonomiska perspektivet i främjandet av välfärden.
- Den främjande och förebyggande verksamheten anses vara naturlig för organisationerna. Omsorgen om dem som behöver mycket service ansågs höra till den offentliga sektorn, men det lyftes också fram att organisationerna kan nå de äldre som det offentliga servicesystemet inte når.
- Organisationernas och den offentliga sektorns samarbete framhävs i svaren.
- Önskemålet är att understödsprogrammet ska ha ett resurs- och lösningsorienterat förhållningssätt. Ett äldrevänligt samhälle, uppskattning av äldre och deras deltagande i planeringen av funktionerna ansågs viktigt.